

DANSK GULDALDER

7. - 10. klasse
og ungdomsuddannelser

Beskrivelse

Brede bøge, solbeskinnede landskaber og et borgerskab, der som ny, stærk socialklasse rykker ved de etablerede samfundsstrukturer. I den danske guldalder undergår Danmark mange markante forandringer på vejen fra enevældigt monarki til demokrati med grundlovens indførelse i 1849.

I dette idekatalog med øvelser til udvalgte værker præsenteres eleverne for forskellige hovedtemaer i den danske guldalder (ca. 1800-1850). Borgerskabet og familieportrætter, landskabet, nationalfølelse etc. Det er nemlig i guldalderen (ca. 1800-1850), at idéen eller forestillingen om en "særlig danskhed" etableres som et udtryk for national bevidsthed og som et fundament for nationalstatens etablering. Det danske landskab, den danske sang, den danske, stolte forhistorie bliver populære motiver i tidens kunst.

Idekatalog

Idekataloget består af en række øvelser, der på forskellig vis undersøger, hvordan disse temaer kommer til udtryk i guldaldermalerierne og lægger op til refleksion over, hvordan kunst kan være medskabere af en nationalfølelse. Hvilke virkemidler brugte kunstnerne? Og hvordan oplever vi det i dag? Hvordan kan guldalderkunsten være relevant for os i dag?

Øvelserne varierer i omfang og kompleksitet og nogle egner sig primært til udskoling og andre til ungdomsuddannelserne.

Materialer og redskaber

Eleven skal have adgang til en computer med internetadgang.

Mulighed for at fotografere - f.eks. digitalkamera eller smartphone.

Mulighed for at optage lyd - f.eks. smartphone.

Dansk kunst i krisetider

Lige nu taler vi om Corona-krise, men det er ikke første gang der har været krisetider i Danmark. Den danske guldalder kom sådan set ud af et samfund i krise. Danmark tabte sin flåde i 1801 under slaget på Reden. København blev bombarderet i 1807 af englænderne. I 1813 gik landet statsbankerot og året efter måtte den danske konge afstå Norge til Sverige. På trods af – eller måske i kraft af – krisetiden blomstrede det folkelige politiske engagement og nationalfølelsen i årene efter, og en unik kulturel epoke begyndte i Danmark. Poesi, ballet, musik, arkitektur, filosofi og billedkunst spirede som aldrig før.

Øvelse

- 1. Find et ur så du kan tage tid. Brug 1 minut. Tænk over hvad der er særligt dansk for dig. Skriv alt ned på et stykke papir eller på computeren.**
- 2. Hvad skrev du? Var det mest positivt eller negativt? Var det danske retter, bygninger, kunstværker, begivenheder, ord, traditioner eller noget helt andet du kom til at tænke på? Hvad vil det sige at have en nationalitet? Hvad betyder det for dig?**

Der er et yndigt land

Nationalsangen

Den danske nationalsang “Der er et yndigt land” er skrevet af digteren Adam Oehlenschläger i 1819, og havde først titlen “Fædrelands-sang”. Den bliver stadig sunget ved landskampe i fodbold og ved officielle begivenheder i Danmark. Her er fire vers fra sangen.

Der er et yndigt land,
det står med brede bøge
nær salten østerstrand
Det bugter sig i bakke, dal,
det hedder gamle Danmark,
og det er Frejas sal.

Det land endnu er skønt,
thi blå sig søen bælder,
og løvet står så grønt.
Og ædle kvinder, skønne mø'r
og mænd og raske svende
bebo de danskes øer.

Der sad i fordums tid
de harniskklædte kæmper,
udhvilede fra strid.
Så drog de frem til fjenders mén,
nu hvile deres bene
bag højens bautasten.

Hil drot og fædreland!
Hil hver en danneborger,
som virker, hvad han kan!
Vort gamle Danmark skal bestå,
så længe bøgen spejler
sin top i bølgen blå.
Vort gamle Danmark skal bestå,
så længe bøgen spejler
sin top i bølgen blå.

Øvelse

1. Læs de fire vers fra “Der er et yndigt land” og understreg de steder, hvor teksten beskriver et landskab. Det kan være himlen, træer, marker eller særlige kendetegn som f.eks. kirker i landskabet. Hvad kendetegner det landskab, Oehlenschläger beskriver? Hvordan ville det være at opholde sig der?

2. Hvordan ser et ikke-dansk landskab ud? Find modsætninger til landskabet beskrevet i “Der er et yndigt land”. F.eks. en ørken eller høje bjerge med sne på toppen.

Der er et yndigt land

Danmark dejligst

Også i billedkunsten blev det danske landskab og folk afbilledet. Et eksempel er dette maleri af Jørgen Sonne, med titlen Landlig scene, fra 1848.

Maleriet er det vi kalder nationalromantisk.

I maleriet ser vi en lille dreng og to kvinder, den ene med et barn på armen. Kvinderne er klædt i rødt og hvidt og bærer det vi i dag ville kalde folkedragter, som var landbobefolkningens festdragter fra 1800-tallet. De har altså meget fint tøj på.

Landlig scene, 1848, Jørgen Sonne

<https://open.smk.dk/artwork/image/KMS7485?q=landlig%20scene&page=0>

Øvelse

- 1. Kig på maleriet Landlig scene af Jørgen Sonne. Hvor mange landskabsbeskrivelser fra nationalsangen kan du genfinde i billedet? Sæt kryds/ tegn en ring om tingene eller notér.**
- 2. Hvilke detaljer i maleriet synes du refererer til Danmark og til forestillingen om det danske? Symboler på det nationale. Forklar dine valg.**
- 3. Som afslutning kan du prøve at finde andre kunstværker i SMKs samling, som du synes kan bruges som billede på nationalsangen <https://open.smk.dk/>. Forklar med stikord dit valg.**

Der er et yndigt land

Hvem er danskerne i guldalderkunsten?

Nu har du kigget på landskabet i “Der er et yndigt land” og “Landlig scene”. Men hvad med dem, der bor i det land?

Øvelse

1. Lav en personkarakteristik af den “dansker”, der bor i Oehlenschlägers og Sonnes digt og maleri. Hvordan ser de ud, hvordan opfører de sig, hvad arbejder de med? Er der forskel på mænd og kvinder eller drenge og piger? Hvilken forskel?
2. Hvordan ser danskerne ud i dag? Hvordan definerer vi kulturel og national identitet i dag?
3. Hvad arbejder danskere med i dag? Undersøg f.eks. hvor mange procent af danskerne, der arbejder inden for landbruget i dag.

Det danske landskab

Mange kunstnerne tog ud i det fri og skitserede det danske landskab. Røllige danske kyster, bløde bakker og gyldne kornmarker. Guldalderens kunstnere skabte billeder af det danske landskab som vi har elsket og dyrket lige siden. Af og til forskønnede kunstnerne deres motiver. Det kan f.eks. ses når vi ser på J.T. Lundbyes studie og det færdige værk, nedenfor.

Et boelsted ved Lodskov nær Vognserup. Studie, 1846, Johan Thomas Lundbye

<https://collection.smk.dk/#/detail/KMS4582>

Et boelsted ved Lodskov nær Vognserup, 1847, Johan Thomas Lundbye

<https://collection.smk.dk/#/detail/KMS1644>

Øvelse

1. Se på værkerne. Noter hvad du lægger mærke til. Hvordan er stemningen? farverne? lyset? Hvilke detaljer får du øje på? Er der noget som du synes er særligt dansk? Hvorfor?
2. Sammenlign de to værker. Hvordan er det færdige værk forskelligt fra skitsen?
3. Danmark var som sagt i krise - det er svært at se i Lundbyes landskabsmaleri. Find billeder af det danske landskab fra vores egen nutid. Hvordan skildrer fx rejsebranchen Danmark?

Det danske (lyd)landskab

Øvelse / sæt lyd til værket

- Gå ind på SMK Open <https://open.smk.dk/>. Find et landskabsmaleri fra guldalderen
- Se godt på det værk du har valgt. Hvilke lyde ville du kunne høre, hvis du var i billedet?
- Søg på de forskellige lyde på Youtube og lav dit eget lydlandskab.

Familieliv og borgerskab

Før 1800-tallet var det primært adelen, der bestilte portrætter af tidens malere men i Guldalderen opstår borgerskabet som ny social klasse, der på lige fod med adelen kan bruge portrættet som redskab til at markere sig i samfundet.

I 1801 bor der omkring 100.000 mennesker i København. De kan deles op i tre grupper: ca. 1000 har levet i rigdom, ca. 10.000 har haft tålelige kår, og de resterende 90.000 har levet i forskellige grader af fattigdom. Det er de ca. 10% bedst stillede i samfundet som er publikum til kunsten.

Et eksempel på et familieportræt fra guldalderen, kan være Familien Waagepetersen, 1830, Wilhelm Bendz: <https://open.smk.dk/artwork/ima-ge/KMS8003?q=waagepetersen&page=0>

Dette guldaldermaleri viser familielivet blandt det københavnske borgerskab. Her bliver vi inviteret ind i vingrosserer Christian Waagepetersens arbejdsværelse. Wilhelm Bendz har portrætteret det øjeblik hvor Albertine og to af parrets børn, er kommet ind - måske for at se hvad Waagepetersen laver?

Øvelse

- 1. Søg i SMKs samling på <https://open.smk.dk/>. Find et familieportræt fra 1800-tallets borgerskab.**
- 2. Hvad lægger du mærke til? Menneskene? Stemningen? Kønsroller? Indretningen? Lys? Farver? Notér.**
- 3. Tag et billede af din egen familie i en hverdagssituation. Hvordan er det anderledes end familielivet, som det ser ud i guldalderen?**
- 4. Du kan også prøve at genskabe et familieportræt fra guldalderen med din egen familie.**

Ufortalte historier

Selvom guldaldermalerne skildrer virkeligheden på en naturtro måde, hvor de mindste detaljer i et skovbryn som insekter og planter registreres, så ser vi sjældent de svære og hårde sider af datidens hverdag. Et eksempel er Danmark som kolonimagt. Danmark ejede De Vestindiske øer frem til 1917, hvor vi solgte dem til USA. Guldalderen er dermed også bygget på et fundament af handel med kolonialvarer fremstillet af slavegjorte mennesker på de danskejede plantager.

Jens Juels portræt af familien Ryberg fortæller denne historie men helt indirekte. Han tjente sine mange penge i den såkaldte “Florissante handelsperiode” frem mod år 1800 på levering af varer for Staten til kolonierne og slavehandel. Han opfandt en særlig måde at blande hirsegrod på som var billigt at producere, kunne holde længe og ernærede rigtig mange slavegjorte. På det store maleri ser vi hans gods Frederiksgave i baggrunden. Han viser sin velstand frem. Men maleriet fortæller os ikke noget om de slavegjortes vilkår.

På Marstrands maleri indtager den caribiske kvinde Justina Antoine hovedrollen med sit markante tørklæde, hvide kjole og røde sjal, sammen med de to små, blonde piger. Justina var barnepige for malerens bror Otto Marstrand, som ses i baggrunden med sin hustru. Otto var konsul på Skt. Thomas, men her er familien i Danmark.

Maleriet er lavet i 1857. I 1848 blev slaveri ophævet, men det medførte ikke ligeværdige forhold for kolonimagt og afrocaribere, og vi ved ikke om Justina er fulgt med til Danmark af egen fri vilje eller hvem hun måske har måtte efterlade i Skt. Thomas? Hos Marstrand udgør hun hovedrollen, hvilket

faktisk er sjældent, da de mørke barnepiger ofte blev placeret ude i siden. Som et tilbehør ligesom kæledyrene. Men i titlen er hun kun nævnt med fornavn modsat familien Marstrand. Hun er stadig deres ejendom. Forskere har for nyligt fundet ud af, at hun hed Justina Antoine. Titlen er ændret nu, så hendes efternavn er med.

Niels Ryberg med sin søn Johan Christian og svigerdatter Engelke, f. Falbe, 1797, Jens Juel

<https://open.smk.dk/artwork/image/KMS6251?q=ryberg&page=0>

Portræt af Otto Marstrands to døtre og deres vestindiske barnepige, Justina Antoine, i Frederiksberg Have, 1857, Marstrand, Wilhelm: <https://open.smk.dk/artwork/image/KMS8833?q=justina&page=0>

Øvelse

- 1. Lav et interview med de portrætterede personer i de to malerier: Hvad ville du fx spørge Justina Antoine om?**
- 2. Sæt ord på værket: find ord i aviser og tidsskrifter fra vores egen nutid, som du synes passer til værkerne eller som udfordrer værkerne. Klip ordene ud og lim dem dem på et papir**
- 3. Bagsiden af medaljen: find et idylliseret og idealiseret guldalderværk i SMK Open, print det ud eller lav et digitalt postkort. På bagsiden skriver du en modfortælling til motivet. Hvad ser vi ikke? Hvilken ufortalt historie kan du tilføje?**

Guldalderens kvinder i kunsten

I den danske guldalder fik borgerskabet en ny og fremtrædende rolle i samfundet. De var handlende, ingeniører og læger, og havde ikke som adelen arvet godser og privilegier - men selv arbejdede sig til en høj status i samfundet. Du skal nu undersøge, hvordan borgerskabets kvinder blev iscenesat, og hvilke værdier, der blev sat pris på hos en borgerlig kvinde. Borgerskabet ynder i datidens malerier at fremstille sig selv i hjemmet. Især for borgerskabets kvinder er hjemmet og dets udseende det, der danner baggrund for hvordan de opfattes.

Dette maleri forestiller to søstre. De er døtre af grosserer M.L. Nathansson. Mendel Levin Nathansons ældste døtre, Bella og Hanna, 1820, C.W. Eckersberg

<https://open.smk.dk/artwork/image/KMS3498>

Øvelse

- 1. Hvad er dit allerførste indtryk af pigerne? Hvordan tror du, at de har det? Notér.**
- 2. Hvor er de henne?**
- 3. Hvilken slags tøj har de på? Hvordan ser deres ansigter og hår ud? Hvad kan du sige om deres status i samfundet ud fra deres påklædning?**
- 4. Hvad laver de? Kig godt efter på deres hænder og rummet de sidder i.**
- 5. Hvordan er deres humør?**
- 6. Ved at zoome helt tæt på maleriet kan du gå på opdagelse i maleriets farver. Læg mærke til hvor der er grøn, beige/brun, guld, rød og hvid. Undersøg om der er farver, der gentages forskellige steder i maleriet? Hvordan tolker du gentagelsen?**
- 7. Find detaljer i maleriet som du opfatter som symboler, dvs. tegn eller billeder der kan have en symbolsk betydning. Det kan fx være en fugl i et bur.**
- 8. De to piger er unge og sandsynligvis klar til at blive gift. Deres far bestilte billedet af maleren C.W. Eckersberg måske fordi han gerne ville vise dem frem. Tænk over hvilke detaljer i maleriet der gør det til 'god reklame' for de to piger? Hvilke kvindelige dyder er repræsenteret i billedet?**
- 9. Hvilke dyder skal en kvinde besidde i dag? Er det de samme ting, der er værdifulde, som i 1820? Og hvordan iscenesætter vi os i dag?**

Guldalderens kvinder i litteraturen

Læs Thomasine Gyllembourgs novelle Den lille Karen. Den lille Karen er en novelle skrevet i en stil, man kalder Biedermeier. Biedermeierkunst skildrer ofte det hjemlige miljø, fokuserer på harmoni og dannelse og rummer ofte en slags morale om, hvordan man skal opføre sig for at være en god borger.

Novellen kan læses her:

www.adjunkten.dk/dansk/romantikken/denlillekaren.doc

Øvelse

- 1. Giv et resume (10 linjer, max) af novellen.**
- 2. Lav en personkarakteristik af Den Lille Karen. Beskriv hendes udvikling gennem teksten.**
- 3. Lav kort en karakteristik af Karens bejlere. Hvad er forskellene på Hr. S og Lieutenant H.?**
- 4. Lav en sammenligning af kvinderne i C.W. Eckersbergs maleri og Thomasine Gyllembourgs novelle. Hvad har de til fælles? Hvad har de ikke til fælles?**
- 5. Hvordan opfører en 'god kvinde' sig i 1800-tallet, hvis vi spørger disse to kunstværker?**
- 6. Hvem bestemmer, hvad Den lille Karen og Bella og Hanna skal bruge deres liv på? Har de selv valgt at blive gift?**
- 7. Du kan også fokusere på tidens skønhedsideal. Du kan diskutere, om den ydre skønhed spejler den indre dydighed i maleriet og novellen, eller om der er forskel på det ydre udseende og det indre liv og væremåde i værkerne.**